

Considerații teoretice și jurisprudențiale asupra procedurii schimbării încadrării juridice

Theoretical and jurisprudential remarks on the procedure of changing the legal classification of the offence

Conf. univ. dr. **Ramona Mihaela COMAN***

Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie

„George Emil Palade”

Târgu Mureș

Facultatea de Economie și Drept

Abstract

The paper analyzes the procedure of requalification of the legal classification from both theoretical and jurisprudential perspectives, highlighting certain aspects likely to generate debate. The study examines the limits within the court and the prosecuting authorities may order the change of legal classification, with an emphasis on respecting the principle of legality of the court's referral and the guarantees of the right to defence. Furthermore, the paper discusses the implications of the decisions of the Constitutional Court and the European Court of Human Rights on judicial practice, particularly concerning the requirement of a separate ruling and the procedural moment at which the change of legal classification may be ordered.

Keywords: legal classification; right to information; interlocutory decision; judicial inquiry; fair trial.

Rezumat

Lucrarea analizează procedura schimbării încadrării juridice din perspectivă teoretică și jurisprudențială, evidențiind unele aspecte de natură să genereze dezbateri. Examinează limitele în care instanța și organele de urmărire penală pot dispune schimbarea încadrării juridice, cu accent pe respectarea principiului legalității sesizării instanței și pe garanțiile dreptului la apărare. Totodată, sunt discutate implicațiile deciziilor Curții Constituționale și ale Curții Europene a Drepturilor Omului asupra practicii judiciare, în special cu privire la necesitatea pronunțării printr-o încheiere separată asupra schimbării încadrării juridice și la momentul procesual la care se poate dispune.

* ramona.coman@umfst.ro.

Cuvinte-cheie: încadrare juridică; drept la informare; încheiere; cercetare judecătorească; proces echitabil.

1. Perspectivă generală asupra procesului de stabilire și reevaluare a încadrării juridice

Încadrarea juridică a faptei reprezintă stabilirea textului legal care o prevede și o sancționează ca infracțiune; presupune realizarea unei concordanțe între conținutul legal al infracțiunii și conținutul concret al acesteia¹. Organele judiciare trebuie să stabilească textul din legea penală care prevede și sancționează fapta care se reține ca fiind comisă și face obiectul dosarului încă de la începerea urmăririi penale *in rem*. Dar, așa cum s-a arătat în doctrină, încadrarea juridică cuprinde mai mult decât simpla corespondență dintre faptă și norma cuprinsă în textul de lege care incriminează fapta; cuprinde corespondența faptei cu totalitatea normelor care îi determină caracterizarea juridică, adică pe lângă norma de incriminare pot fi avute în vedere texte privind forme agravate, texte care prevăd pedeapsa, texte legale din Partea generală cu privire la tentativă sau complicitate ș. a.².

Importanța încadrării juridice nu se rezumă doar la aspecte de drept substanțial, mai exact la limitele răspunderii penale – condițiile în care o persoană va răspunde, pedeapsa care va fi aplicată. Încadrarea juridică prezintă importanță și sub aspectul desfășurării procesului penal, al stabilirii competenței organelor de urmărire penală, a judecătorului de drepturi și libertăți, a judecătorului de cameră preliminară, respectiv al competenței instanței care va judeca cauza. Totodată, în funcție de încadrarea juridică, pot exista situații în care luarea măsurilor de siguranță devine obligatorie, se pot dispune anumite măsuri preventive, se poate alege de către inculpat procedura simplificată a recunoașterii vinovăției sau, din contră, se va aplica obligatoriu procedura de drept comun³.

Încadrarea juridică a faptei, potrivit art. 286 alin. (2) și (4) C. pr. pen., este menționată, în mod obligatoriu, în ordonanța de începere a urmăririi penale, în ordonanța de dispunere a continuării acesteia față de suspect, în ordonanța de punere în mișcare a acțiunii penale, în rechizitoriu, în ordonanțele de clasare ori de renunțare la urmărirea penală și în cuprinsul oricărei ordonanțe sau al oricărui referat, emis în cursul urmăririi penale⁴.

¹ I. Neagu, *Tratat de procedură penală, partea specială*, ediția a 2-a, revizuită și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2010, p. 254.

² M. Udrioiu, *Procedură penală, partea specială*, Editura C.H. Beck, București, 2016, p. 282.

³ De exemplu, în cazul trimiterii în judecată a unui inculpat pentru săvârșirea infracțiunii de omor simplu, acesta solicită aplicarea procedurii simplificate a recunoașterii învinuirii, dar părțile civile solicită schimbarea de încadrare juridică în omor calificat cu premeditare, admiterea unei astfel de cereri în apel ar avea consecința retrimiterii dosarului în primă instanță pentru administrarea de probe, procedura simplificată neputând fi aplicată în acest caz.

⁴ L. Coraș, *Decizia nr. 250/2019 a Curții Constituționale a României și practica Curții Europene a Drepturilor Omului referitoare la schimbarea încadrării juridice*, în *Revista Dreptul* nr. 9/2021, p. 135.

Cunoașterea încadrării juridice este o componentă a dreptului la informare. Art. 6 alin. (3) lit. a din Convenția europeană a drepturilor omului prevede că orice acuzat are, în special, dreptul să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa. Acest articol exprimă necesitatea acordării unei atenții deosebite notificării persoanei în cauză cu privire la „acuzația” care i se aduce. Actul de acuzare joacă un rol hotărâtor în trimiterea în judecată: de la comunicarea acuzațiilor, persoana învinuită este oficial înștiințată în scris cu privire la baza juridică și factuală a acuzațiilor care i se aduc. Implică dreptul de a fi informat nu numai cu privire la „cauza” acuzației, adică faptele materiale de care este acuzat și pe care se bazează acuzația, dar și la „natura” acuzației, adică încadrarea juridică a faptelor în cauză⁵. În acest sens s-a pronunțat Curtea de la Strasbourg în cauzele *Mattoccia împotriva Italiei*⁶ și *Penev împotriva Bulgariei*⁷.

În privința reglementărilor la nivelul Uniunii Europene, art. 6 din Directiva 2012/13 privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale definește în dispozițiile pe care le conține norme referitoare la dreptul la informare cu privire la acuzare, care urmăresc să garanteze caracterul echitabil al procedurii și să permită exercitarea efectivă a dreptului la apărare. Informațiile cu privire la fapta penală de a cărei comitere persoanele sunt suspectate sau acuzate se furnizează cu promptitudine și cu detaliile necesare pentru a se putea garanta caracterul echitabil al procedurilor și exercitarea efectivă a dreptului la apărare. Mai mult, această directivă prevede în mod expres (ceea ce în cazul prevederilor Convenției europene a drepturilor omului nu este prevăzut, ci rezultă din jurisprudența Curții) că persoanele suspectate sau acuzate trebuie să fie informate cu promptitudine și cu privire la orice *modificare* a informațiilor oferite în conformitate cu prezentul articol, acolo unde este necesar pentru a garanta caracterul echitabil al procedurilor.

2. Limitele în care se poate face schimbarea încadrării juridice

Modificarea acuzației, așa cum am arătat, trebuie adusă la cunoștința suspectului sau inculpatului de îndată (cu promptitudine, cum se prevede în directiva mai sus amintită). Modificările pot viza fapte noi (aceasta poate avea loc doar în faza de urmărire penală și se va proceda la extinderea urmăririi penale) sau o modificare a încadrării juridice a faptei. În cazul în care, după începerea urmăririi penale, organul de urmărire penală descoperă fapte noi care sunt acte materiale ce compun infracțiunea urmărită până în acel moment, se va proceda atât la extinderea urmăririi penale cât și la schimbarea încadrării juridice. Dacă, descoperind noi împrejurări, organul de urmărire penală constată că fapta este

⁵ G. Mateuț, *Procedură penală – partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2019, p. 93.

⁶ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza *Mattoccia împotriva Italiei*, Cererea nr. 23969/94, Hotărârea din 20 iulie 2020, pct. 59, disponibilă la adresa [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58764%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58764%22]}).

⁷ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza *Penev împotriva Bulgariei*, Cererea nr. 20494/04, Hotărârea din 7 ianuarie 2010, pct. 33 și 42, disponibilă la adresa [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-96610%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-96610%22]}).

aceeași, dar necesită o altă încadrare juridică, va dispune prin ordonanță schimbarea încadrării și va aduce la cunoștința suspectului sau inculpatului. De exemplu, atunci când urmările se agravează în timp, din infracțiunea de loviri și alte violențe se va reține infracțiunea de vătămare corporală, sau situații în care infracțiunea va rămâne aceeași, dar se reține o formă agravantă a infracțiunii, sau în baza probelor administrate se ajunge la concluzia că este vorba de o altă formă de vinovăție (de exemplu – din abuz în serviciu în neglijență în serviciu). În mod evident și o extindere a urmăririi penale în urma descoperii de noi fapte poate conduce la o schimbare de încadrare juridică, dacă noile fapte sunt acte materiale ale aceleiași infracțiuni reținute inițial (în acest caz, se va reține în încadrarea juridică forma continuată a infracțiunii, iar în cazul în care noile fapte generează un quantum al prejudiciului mai ridicat, este posibil să se rețină un alt alineat – de exemplu, la infracțiunea de evaziune fiscală – sau chiar art. 183 C. pen., referitor la consecințele deosebit de grave). În situația în care după schimbarea încadrării juridice, noua încadrare atrage competența materială a unui alt parchet, se va dispune prin ordonanță declinarea de competență, dosarul fiind trimis parchetului competent.

Schimbarea încadrării juridice poate fi făcută și de către instanța de judecată. Potrivit literaturii de specialitate⁸, schimbarea încadrării juridice este posibilă când instanța reține ca săvârșită aceeași faptă prevăzută în actul de sesizare, chiar dacă sunt reținute împrejurări despre care nu se face vorbire în rechizitoriu, sau sunt înlăturate altele care au fost reținute. Important este ca substanța, conținutul faptei imputate să nu se schimbe. În acest sens s-a pronunțat și Curtea Constituțională, stabilind că „încadrarea juridică a faptei presupune realizarea de către organele judiciare a unei concordanțe între conținutul legal al infracțiunii și conținutul concret al acesteia. De pildă, se poate schimba încadrarea juridică dintr-o infracțiune în altă infracțiune, însă cu reținerea aceleiași laturi obiective, dar cu urmări sau cu împrejurări diferite. Așadar, schimbând încadrarea juridică a faptei, instanța constată ca săvârșită aceeași faptă prevăzută în actul de sesizare, însă cu reținerea sau înlăturarea unor împrejurări despre care nu/se face vorbire în rechizitoriu”⁹.

Problema care se ridică este în ce măsură o nouă împrejurare despre care nu se face vorbire în actul de acuzare poate duce la o schimbare de încadrare juridică și când aceste împrejurări fac ca fapta să fie diferită decât cea din acuză? Jurisprudența italiană tratează problema limitelor puterii unui judecător de a modifica încadrarea juridică a unei infracțiuni cu multă strictețe. În practica instanței supreme din Italia, printr-o decizie recentă¹⁰ s-a arătat că schimbarea încadrării juridice nu este o putere nelimitată a magistratului; dacă noile împrejurări ar schimba acuzația din actul de sesizare, ar fi necesară retrimiteria dosarului la parchet. În speța dedusă judecății însă, schimbarea de încadrare juridică fusese corect efectuată, Curtea de Casație bazându-și decizia pe

⁸ A. Crișu, *Drept procesual penal*, ediția a 4-a, Editura Hamangiu, București, 2013, p. 521.

⁹ Curtea Constituțională, Decizia nr. 253 din 25 aprilie 2017, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 570 din 18 iulie 2017, paragraful 30.

¹⁰ Corte di Cassazione, Italia, Decizia nr. 4173 din 2025, disponibilă la adresa <https://www.doctrine.it/decisions/itcassqtnqqlxiio7ps>.

principiul consacrat conform căruia există o corelație între acuzație și sentință dacă fapta reținută rămâne neschimbată. Modificarea articolului reținut din Codul penal în încadrarea juridică dată faptei prin actul de acuzare, de la furt simplu la furt calificat prin spargerea din locuință, a fost legitimă deoarece „împrejurarea pătrunderii într-o locuință a fost descrisă încă din acuzația inițială, reîncadrarea fiind un rezultat previzibil”. În consecință, dreptul la un proces echitabil nu a fost compromis, apărarea având posibilitatea de a aborda noua încadrare atât în cadrul pledoariilor finale în primă instanță, cât și în cadrul procedurilor ulterioare¹¹. *Per a contrario*, se poate deduce că, în situația în care împrejurarea pătrunderii în locuință nu ar fi fost descrisă în actul de acuzare, noua încadrare juridică nu ar mai fi fost previzibilă, ceea ce ar fi ridicat problema retrimiterii dosarului la parchet.

Astfel, dacă prin actul de acuzare nu se rețin anumite împrejurări, dar acestea se descoperă pe parcursul cercetării judecătorești, în ce măsură mai suntem în fața aceleiași fapte descrise în actul de acuzare? Aceeași întrebare se ridică și cu privire la agravarea urmărilor care se produc pe parcurs.

Actualul Cod de procedură penală nu mai prevede instituțiile extinderii acțiunii penale pentru alte acte materiale sau extinderii procesului penal pentru alte fapte ori față de alte persoane, așa cum reglementa Codul de procedură penală anterior. Această modificare reflectă o viziune procesuală modernă, care pune accent pe separarea funcțiilor judiciare, dar și pe stabilirea clară a obiectului judecății și pe respectarea principiului legalității sesizării instanței.

În conformitate cu dispozițiile art. 371 C. pr. pen., judecata trebuie să se limiteze la faptele și persoanele arătate în actul de sesizare a instanței, ceea ce înseamnă că, pe parcursul judecății, nu se poate schimba natura acuzației și nici nu pot fi adăugate fapte noi care nu au fost cuprinse în rechizitoriu¹².

În acest sens s-a pronunțat și Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul de 5 judecători¹³, în soluționarea unui apel împotriva unei sentințe de condamnare pentru săvârșirea infracțiunii de favorizarea infractorului. Instanța de fond a reținut, pe lângă faptele pentru care inculpata fusese trimisă în judecată, și unele împrejurări de fapt noi, desprinse din probatoriu, care au conturat existența unei alte infracțiuni – respectiv, favorizarea făptuitorului. Practic, instanța a considerat că, deși faptele inițiale nu au fost dovedite dincolo de orice dubiu, probatoriul a relevat acțiuni ale inculpatei circumscrise ajutorului acordat co-inculpatului, ceea ce ar fi întrunit elementele constitutive ale unei alte fapte penale. Soluționând apelul, Înalta Curte de Casație și Justiție a reținut că, deși inculpaților le-a fost respectat dreptul la apărare în primă instanță (aceștia fiind informați

¹¹ C.P.A. Tedesco, *Qualificazione giuridica del fatto: quando è legittima?*, publicat pe pagina <https://www.lexced.com/giurisprudenza-penale>, accesat la data de 08.11.2025.

¹² D. Grădinaru, *Probleme practice privind schimbarea încadrării juridice*, în *Revista Română de Jurisprudență*, nr. 1/2020.

¹³ Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția penală, Completul de 5 judecători, Decizia nr. 116 din 26 iunie 2018, publicată, <https://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=151676#highlight=##>.

cu privire la schimbarea încadrării juridice și având posibilitatea de a formula apărări), instanța de fond a depășit limitele sesizării. Reîncadrarea în drept a faptelor reținute a avut ca efect o schimbare a obiectului acuzației, întrucât circumstanțele factuale reținute de instanță au fost diferite de cele din rechizitoriu. În consecință, admitând apelul inculpatei, instanța de control judiciar a desființat hotărârea primei instanțe, a înlăturat dispoziția privind schimbarea încadrării juridice și a dispus achitarea acesteia în raport cu faptele pentru care fusese trimisă în judecată.

Prin urmare, din analiza jurisprudenței mai sus amintite, reiese clar faptul că instanța este obligată să se raporteze *exclusiv* la faptele și persoanele indicate în actul de sesizare, fără a putea introduce elemente factuale noi pe parcursul judecății, chiar dacă acestea ar reieși din probatoriul administrat nemijlocit de către judecător. Hotărârea Înaltei Curți de Casație și Justiție confirmă această exigență, sancționând depășirea limitelor sesizării prin reținerea unor fapte necuprinse în rechizitoriu și reafirmând că reîncadrarea juridică nu poate transforma sau extinde acuzația dincolo de cadrul factual stabilit de procuror. Prin urmare, respectarea strictă a limitelor sesizării reprezintă o garanție esențială a dreptului la apărare și a echității procesului penal.

În procedura penală, distincția dintre *fapte noi* și *împrejurări noi* este esențială pentru a stabili limitele în care o instanță de judecată poate să dispună schimbarea încadrării juridice fără a depăși cadrul sesizării. *Faptele noi* sunt acțiuni sau inacțiuni distincte față de cele descrise în rechizitoriu, care conturează o altă faptă penală. Acestea adaugă elemente materiale care nu au fost puse în sarcina inculpatului de către procuror prin actul de acuzație. Instanța nu poate folosi astfel de fapte pentru a schimba încadrarea juridică, deoarece ar depăși limitele sesizării și ar încălca principiul dreptului la apărare. *Împrejurările noi* reprezintă doar detalii suplimentare, rezultate din administrarea probelor (de exemplu, faptul că infracțiunea s-a comis pe timpul nopții sau în public) care nu modifică substanța faptelor reținute prin actul de sesizare. Ele dau o anumită nuanță conduitei inculpatului, clarifică modalitatea de săvârșire, circumstanțele concrete, dar nu creează o faptă nouă. În acest caz, schimbarea încadrării juridice este permisă, deoarece rămâne în același cadru factual descris de procuror.

3. Pronunțarea asupra încadrării juridice prin încheiere separată

Un alt aspect procedural care ridică dificultăți în practică este modalitatea de pronunțare asupra schimbării încadrării juridice. Prin Decizia nr. 250/2019¹⁴, Curtea Constituțională a stabilit că dispozițiile art. 377 alin. (4) teza întâi și art. 386 alin. (1) C. pr. pen. sunt constituționale în măsura în care instanța de judecată se pronunță cu privire la schimbarea încadrării juridice date faptei prin actul de sesizare printr-o hotărâre judecătorească care nu soluționează fondul cauzei.

¹⁴ Curtea Constituțională, Decizia nr. 250 din 16 aprilie 2019 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 386 alin. (1) C. pr. pen., publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 500 din 20 iunie 2019.

Aceasta semnifică în primul rând că instanța trebuie să se pronunțe asupra schimbării de încadrare juridică (indiferent dacă admite sau respinge schimbarea de încadrare), iar în al doilea rând, că pronunțarea trebuie să fie anterioară dezbaterilor asupra fondului cauzei¹⁵. Pentru respectarea dreptului la apărare și a dreptului la un proces echitabil, părțile trebuie să cunoască natura și întinderea acuzației atât cu privire la baza factuală, cât și cu privire la cea juridică a învinuirii care li se aduce. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului stabilește că, în cazul încălcării acestor prevederi, se aduce atingere dreptului la apărare și dreptului la un proces echitabil, chiar dacă schimbarea de încadrare juridică este favorabilă inculpatului.

Această decizie a impus instanțelor să se pronunțe asupra cererilor de schimbare de încadrare juridică anterior dării hotărârii pe fond, printr-o încheiere separată, aspect care a ridicat probleme privind antepronunțarea.

Instanța supremă și-a exprimat încă din 2006 opinia, prin soluționarea unui recurs în interesul legii¹⁶ că schimbarea încadrării juridice a faptei ce formează obiectul actului de sesizare al instanței, prin încheiere pronunțată înainte de soluționarea cauzei, nu atrage incompatibilitatea judecătorului care a făcut parte din completul de judecată. Decizia instanței a avut la bază constatarea voinței legiuitorului de a considera schimbarea încadrării juridice a faptei deduse judecătii ca o problemă procedurală, ce nu privește soluționarea nemijlocită a cauzei¹⁷.

Și prin Decizia nr. 633/2024¹⁸, Curtea Constituțională a reamintit faptul că schimbarea încadrării juridice a faptei ce face obiectul actului de sesizare al instanței, prin încheiere pronunțată înainte de soluționarea cauzei, „nu atrage incompatibilitatea judecătorului care a făcut parte din completul de judecată” (par. 45).

Cu toate că în Decizia nr. 250/2019, Curtea nu lasă loc de excepții, generalizând soluția pentru toate ciclurile procesuale prin care trece un dosar, în practică pot exista situații în care instanțele, pronunțându-se asupra cererii de schimbare a încadrării juridice, ar soluționa cauza pe fond. Astfel, într-o cauză soluționată în apel¹⁹, trei inculpați au fost trimiși în judecată pentru comiterea infracțiunilor de omor calificat – prevăzută și pedepsită de art. 188 C. pen., raportat la art. 189 alin. (1), lit. d) C. pen., tâlhărie calificată – prevăzută și pedepsită de art. 233 C. pen., raportat la art. 234 alin. (1) lit. d) și f) C. pen. și constituire de grup infracțional organizat, reținându-se că au pătruns în locuința victimei după ora 23:30, prin violență l-au imobilizat, legându-i atât mâinile, cât și picioarele, după

¹⁵ N. Neagu, *Probleme practice privind schimbarea încadrării juridice*, disponibil la adresa Juridice.ro, 5 septembrie 2019, accesat la data de 8 noiembrie 2025.

¹⁶ Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul de soluționare a Recursului în interesul legii, Decizia nr. 1/2006, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 291 din 31 martie 2006.

¹⁷ I. Neagu, *op. cit.*, p. 259.

¹⁸ Curtea Constituțională, Decizia nr. 633/2024 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 386 alin. (1) C. pr. pen., în redactarea anterioară intrării în vigoare a Legii nr. 201/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, precum și pentru modificarea altor acte normative, și ale art. 386 alin. (2) C. pr. pen., publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 846 din 15 septembrie 2025, pct. 14.

¹⁹ Curtea de Apel Târgu Mureș, Decizia penală nr. 24/A din 20 ianuarie 2023, nepublicată.

care i-au acoperit gura și orificiile nazale cu un ciorap din material textil peste care au aplicat bandă adezivă, obturând căile respiratorii ale victimei, fapt ce a dus la decesul acestuia după părăsirea locuinței de către inculpați, iar prin aceasta au înlesnit comiterea infracțiunii de tâlhărie calificată, mai exact sustragerea sumei de 800 lei dintr-un sertar.

În fața instanței de apel, cei trei inculpați nu au negat că au imobilizat-o pe victimă, legând-o cu acea bandă adezivă pe care au adus-o cu ei de acasă, pentru a înlătura opoziția victimei, ci doar că nu au urmărit moartea victimei – deci că nu au acționat cu intenție indirectă, solicitând a li se reține la încadrarea juridică forma de vinovăție a praeterintenției și, în consecință, schimbarea încadrării juridice din cele două infracțiuni de omor calificat și tâlhărie calificată în infracțiunea de tâlhărie urmată de moartea victimei.

Instanța de apel a constatat faptul că acesta este, practic, *principalul motiv de apel al inculpaților*, sens în care Curtea a apreciat, în cursul judecării apelului, că cererea vizează chestiuni ce țin strict de fondul cauzei (modalitatea concretă în care a acționat fiecare inculpat, neîndeplinirea cerințelor privind latura subiectivă etc.), drept pentru care le-a calificat motive de apel, mai ales că pentru soluționarea cererilor de schimbare a încadrării juridice este nevoie de administrarea acelorași probe ca și pentru soluționarea pe fond a căilor de atac. În această situație, a apreciat ca fiind necesară pronunțarea asupra cererii de schimbare de încadrare juridică prin însăși decizia dată în apel. În caz contrar, cererea de schimbare a încadrării juridice fiind principalul motiv de apel, o pronunțare printr-o încheiere separată ar fi condus practic la respingerea prin încheiere a apelurilor declarate de aceștia anticipat.

Chiar dacă aparent ar contraveni deciziei Curții Constituționale, soluția instanței de apel este conformă spiritului deciziei Curții Constituționale, asigurând echilibrul între exigențele dreptului la apărare și imperativele bunei administrări a justiției. Deși prin Decizia nr. 250/2019 Curtea Constituțională a statuat că schimbarea încadrării juridice trebuie adusă la cunoștința inculpatului într-un moment procesual anterior deliberării asupra fondului, pentru a garanta efectivitatea dreptului la apărare, interpretarea rigidă a acestei exigențe poate conduce la o aplicare formalistă, contrară scopului pentru care a fost instituită. Atunci când o cerere de schimbare a încadrării juridice reprezintă principalul motiv de apel al inculpatului, vizând aspecte intrinseci fondului cauzei – respectiv modalitatea concretă de săvârșire a faptei și latura subiectivă a acesteia, pronunțarea unei încheieri separate ar fi fost nu doar inutilă, ci și contrară logicii procesuale, întrucât ar fi echivalat practic cu respingerea anticipată a apelului, lipsind părțile de posibilitatea unei dezbateri complete asupra fondului.

Instanțele întâmpină dificultăți reale atunci când trebuie să se pronunțe prin încheiere separată, înainte de dezbateri, asupra unei eventuale schimbări de încadrare juridică, nu doar atunci când soluționează apelurile, ci și în primă instanță. Riscul antepronunțării este ridicat deoarece, pe de o parte, judecătorul trebuie să respecte dreptul inculpatului de a cunoaște din timp noua încadrare, pentru a-și pregăti apărarea; pe de altă parte, orice analiză prea detaliată a elementelor constitutive poate fi interpretată ca o soluționare implicită a fondului.

De exemplu, în cauzele având ca obiect infracțiunea de loviri cauzatoare de moarte, analiza anterior dezbatelor asupra posibilității încadrării faptei la infracțiunea de omor presupune deja o apreciere privind vinovăția și forma acesteia, ceea ce se suprapune cu raționamentul pe fond. Situația este dificilă și atunci când schimbarea încadrării juridice ar conduce în mod automat la o soluție de încetare a procesului penal, datorită împlinirii termenului de prescripție (când noua încadrare juridică prevede o pedeapsă cu limite mai reduse). În asemenea situații, instanțele sunt nevoite să formuleze încheieri minimale, tehnice și neutre, pentru a permite desfășurarea procesului fără a compromite imparțialitatea judecătorului.

4. Fazele și etapele în care se poate dispune schimbarea încadrării juridice

Schimbarea încadrării juridice poate avea loc atât în faza de urmărire penală, cât și în faza de judecată. În faza de cameră preliminară însă, nu se prevede posibilitatea schimbării încadrării juridice, dar având în vedere faptul că o încadrare juridică poate avea impact asupra competenței instanței, aspect ce face obiectul verificării în cameră preliminară, în practica instanțelor s-a ridicat problema competenței judecătorului de cameră preliminară de a schimba încadrarea juridică dată faptei prin rechizitoriu.

Curtea Constituțională, prin Decizia nr. 253 din 2017²⁰, fiind sesizată cu o excepție de neconstituționalitate de către Tribunalul Mureș, referitor la lipsa unei prevederi legale privind posibilitatea schimbării încadrării juridice în procedura de Cameră preliminară, respingând excepția invocată, a motivat că schimbarea încadrării juridice a faptei, așadar stabilirea textului de lege care prevede și sancționează fapta socialmente periculoasă și caracterizarea ei ca infracțiune, excedează competenței judecătorului de cameră preliminară, astfel cum este aceasta circumscrisă în raport cu obiectul camerei preliminare.

Referitor la verificarea competenței instanței, judecătorul de cameră preliminară are obligația de a stabili, în baza actului de sesizare (rechizitoriul), care instanță are competența să judece fapta descrisă și persoana care este acuzată că ar fi comis respectiva faptă. Judecătorul de cameră preliminară nu are competența de a dispune schimbarea de încadrare juridică, astfel încât să se pronunțe dacă procurorul a calificat sau încadrat în mod corect fapta care a atras competența sa. Prin urmare, schimbarea încadrării juridice poate avea loc fie în faza de urmărire penală, fie în faza de judecată.

Referitor la momentul la care, în faza de judecată, se poate dispune schimbarea încadrării juridice, în practica unei instanțe²¹ s-a considerat că aceasta poate avea loc și înainte de citirea actului de sesizare. Motivarea instanței a fost în sensul că art. 386 al.1 care prevede procedura de schimbare a încadrării juridice menționează că se poate dispune *în cursul judecății*, ceea ce înseamnă că poate apărea și înainte de expunerea

²⁰ Curtea Constituțională, Decizia nr. 253 din 25 aprilie 2017 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 342 C. pr. pen., publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 570 din 18 iulie 2017.

²¹ Tribunalul Mureș, Încheierea din 6 decembrie 2024 în dosar nr. 2221/102/2018, nepublicată.

acuzăției. A considerat că, în cauza dedusă judecății, schimbarea ar fi doar o chestiune strict prealabilă citirii actului de sesizare, care s-a impus cu necesitate deoarece „eroarea organelor de urmărire penală era evidentă oricărui practician de drept penal, totodată fiind acceptată și de către reprezentantul Ministerului Public prin concluziile formulate”. Schimbarea de încadrare juridică în speță viza o societate inculpată căreia i s-a reținut prin Rechizitoriu o singură infracțiune de complicitate la evaziune fiscală în formă continuată (4.484 de acte materiale), autorii faptei fiind diferite persoane fizice (peste 100 de inculpați), administratori ai unor societăți cu sediul în 30 de județe. Instanța a dispus schimbarea încadrării în 226 de infracțiuni de complicitate la evaziune fiscală, aflate în concurs real.

Consecința directă a acestei decizii de a schimba încadrarea juridică înainte de citirea actului de sesizare a fost disjungerea cauzei, formându-se încă 29 de dosare distincte, și ridicarea din oficiu a excepției necompetenței teritoriale cu declinarea competenței teritoriale în favoarea a 29 de tribunale diferite din țară, excepție care nu poate fi invocată decât până la începerea cercetării judecătorești (art. 47 alin. (2) și (3) C. pr. pen.).

Soluția este criticabilă, deoarece, din decizia Curții Constituționale mai sus amintite, reiese în mod clar faptul că schimbarea încadrării juridice poate avea loc doar în etapa de cercetare judecătorească.

Astfel, Curtea a menționat că: „Încadrarea juridică a faptei presupune realizarea de către organele judiciare a unei concordanțe între conținutul legal al infracțiunii și conținutul concret al acesteia. De pildă, se poate schimba încadrarea juridică dintr-o infracțiune în altă infracțiune, însă cu reținerea aceleiași laturi obiective, dar cu urmări sau cu împrejurări diferite. Așadar, schimbând încadrarea juridică a faptei, instanța constată ca săvârșită aceeași faptă prevăzută în actul de sesizare, însă cu reținerea sau înlăturarea unor împrejurări de care nu/se face vorbire în rechizitoriu. Or, Curtea constată că datele, care ar putea conduce la concluzia că încadrarea juridică dată faptei prin actul de sesizare trebuie schimbată, *pot să apară doar în cursul cercetării judecătorești ca urmare a readministrării probelor din urmărirea penală ori a administrării de probe noi*. Totodată, Curtea constată că schimbarea încadrării juridice a faptei poate avea loc în anumite condiții, a căror îndeplinire constituie o garanție atât a dreptului de apărare al părților, cât și a soluționării corecte a cauzei. Procedura pe care instanța de judecată trebuie să o aplice în ipoteza schimbării încadrării juridice a faptei este reglementată de art. 386 C. pr. pen., potrivit căruia instanța de fond este obligată să pună în discuție noua încadrare și să atragă atenția inculpatului că are dreptul să ceară lăsarea cauzei mai la urmă sau amânarea judecății, pentru a-și pregăti apărarea, iar dacă noua încadrare juridică vizează o infracțiune pentru care este necesară plângerea prealabilă a persoanei vătămate, instanța de judecată este obligată să cheme persoana vătămată și să o întrebe dacă înțelege să facă plângere prealabilă. În situația în care persoana vătămată formulează plângere prealabilă, instanța continuă cercetarea judecătorească, în caz contrar dispunând încetarea procesului penal. Așadar, față de procedura menționată și soluția ce poate fi pronunțată în ipoteza ultimă din paragraful anterior, Curtea constată că

schimbarea încadrării juridice a faptei implică verificarea temeiniciei acuzației, fiind o instituție juridică ce poate fi valorificată doar în faza judecătii în primă instanță”²².

Mai mult, Codul de procedură penală prevede o ordine de desfășurare a procesului penal, prevăzând la art. 364 că „la primul termen la care procedura de citare este legal îndeplinită și cauza se află în stare de judecată, președintele dispune ca grefierul să dea citire actului prin care s-a dispus trimiterea în judecată ori, după caz, a celui prin care s-a dispus începerea judecătii sau să facă o prezentare succintă a acestuia”. În vederea exercitării efective a dreptului la apărare, instanța de judecată are obligația procedurală de a se asigura, încă de la debutul fazei judecătii, că inculpatul cunoaște învinuirea care i se aduce și drepturile procesuale principale. Aceasta se încadrează în dreptul inculpatului de a fi informat cu privire la acuzație, garantat de art. 6 alin. (3) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Or, fără a i se aduce la cunoștință acuza în mod oficial, la primul termen de judecată cu procedura de citare legal îndeplinită, prin citirea rechizitoriului sau prezentarea succintă a acestuia, nu i se poate solicita acestuia să pună concluzii pe „schimbarea încadrării juridice a acuzei”. Art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului garantează și dreptul acuzatului de a fi informat în mod corespunzător și pe deplin cu privire la orice modificare a acuzației, și trebuie să dispună de timpul și înlesnirile necesare pentru a reacționa la aceste modificări și pentru a-și organiza apărarea pe baza oricărei noi informații sau afirmații.

Acesta este motivul pentru care legiuitorul și apoi judecătorul constituant au stabilit ca momente la care se pot dispune schimbări ale încadrării juridice, fie urmărirea penală, fie etapa cercetării judecătorești din cadrul fazei de judecată.

Totodată, art. 386 C. pr. pen. care reglementează schimbarea încadrării juridice o poziționează în cadrul cercetării judecătorești, aspect care reiese *expressis verbis* și din alin. (2) al acestui articol: „Dacă noua încadrare juridică vizează o infracțiune pentru care este necesară plângerea prealabilă a persoanei vătămate, instanța de judecată cheamă persoana vătămată și o întreabă dacă înțelege să facă plângere prealabilă. În situația în care persoana vătămată formulează plângere prealabilă, instanța *continuă cercetarea judecătorească*, în caz contrar dispunând încetarea procesului penal”. Este evident că noțiunea de *continuă* se referă la o cercetare judecătorească deja începută.

Printr-o interpretare sistematică, putem stabili semnificația corectă a unei dispoziții legale prin raportare la întregul sistem juridic, asigurând astfel o aplicare coerentă și consistentă a legislației. Modalitatea în care au fost redactate normele procesual penale privind judecata în primă instanță reprezintă o etapizare obligatorie și succesivă a procesului penal, stabilind momentul cu care debutează, conținutul acestuia și momentul final. În niciun caz nu s-ar putea accepta, de exemplu, administrarea de probe în faza de deliberare sau acordarea ultimului cuvânt inculpatului înainte de dezbateri. Or, art. 386 care reglementează schimbarea încadrării juridice este poziționat înainte de „terminarea cercetării judecătorești” (art. 387 C. pr. pen.).

²² Curtea Constituțională, Decizia nr. 253 din 25 aprilie 2017, paragraf 30.

Nu în ultimul rând, împrejurarea că schimbarea încadrării juridice nu poate fi efectuată anterior începerii cercetării judecătorești rezultă și din prevederile art. 377 alin. (5) C. pr. pen. Astfel, chiar și în cazul recunoașterii învinuirii, care presupune citirea anterioară a actului de sesizare a instanței, dacă pentru stabilirea încadrării juridice este necesară administrarea de probe, aceasta trebuie să dispună începerea cercetării judecătorești. În cauză, pentru stabilirea existenței și rezoluției infracționale unice, inculpada nu putea fi cenzurată de posibilitatea de a propune probe, ceea ce evident nu putea avea loc anterior citirii actului de sesizare a instanței.

Prin urmare, schimbarea încadrării juridice poate avea loc oricând în faza de urmărire penală, neafectând dreptul la apărare atâta timp cât este adusă la cunoștința suspectului sau inculpatului, dar în faza de judecată doar în etapa cercetării judecătorești, fiind necesar ca anterior să i se aducă la cunoștință acuzația în mod oficial, prin citirea actului de sesizare, și totodată să i se dea posibilitatea să formuleze o apărare corespunzătoare, inclusiv prin propunerea de probe.

5. Reflecții finale asupra impactului și criteriilor de aplicare a schimbării încadrării legale

Analiza procedurii schimbării încadrării juridice evidențiază complexitatea acestei instituții, a cărei aplicare trebuie realizată cu prudență, pentru a nu afecta dreptul la apărare și legalitatea acuzației.

În plan practic, schimbarea încadrării juridice trebuie privită ca un mecanism de ajustare juridică, nu ca un mijloc de redefinire a faptelor sau de completare a actului de sesizare. Criteriile esențiale de aplicare vizează identitatea de fapt între acuzația inițială și cea reîncadrată, necesitatea respectării dreptului la informare al inculpatului și imposibilitatea extinderii nepermise a obiectului judecății. Totodată, ca o garanție a dreptului la apărare este prevăzută schimbarea încadrării juridice în faza de judecată în cadrul etapei cercetării judecătorești, care permite, pe de o parte, cunoașterea acuzației (citirea anterioară a actului de sesizare), dar și, pe de altă parte, posibilitatea administrării de probe.

Nu în ultimul rând, pronunțarea instanței asupra schimbării încadrării juridice printr-o hotărâre anterioară dezbaterilor este o exigență impusă de instanța de control constituțional pentru garantarea dreptului la apărare, dar aceasta nu trebuie să afecteze esența judecății, a limitelor investirii instanței, în special a instanței de apel, atunci când motivele de apel vizează tocmai schimbarea încadrării juridice.